
Maja Rant

Sobivanje in samovanje v starosti

POVZETEK

Eden izmed odločilnih dejavnikov kakovosti staranja je, s kom živijo starejši ljudje v isti hiši in istem gospodinjstvu oziroma, ali živijo sami – za te je nastal po vzoru angleščine nov slovenski izraz: samovalec. Vpogled v stanje sobivanja in samovanja starajočega se prebivalstva je nepogrešljiv pri načrtovanju oskrbe in nege na krajevni in nacionalni ravni ter pri vzgoji za medgeneracijsko sožitje v prihodnjih desetletjih staranja prebivalstva. Ta vprašanja so redna vsebina demografskega raziskovanja pri nas in po svetu. V naši raziskavi *Potrebe, zmožnosti in stališča, ki jih imajo prebivalci Slovenije, stari 50 in več let* smo imeli vprašanja, s kom živijo v isti hiši ali stanovanjski stavbi in s kom v istem gospodinjstvu. Rezultati se ujemajo s sorodnimi raziskavami. Najpogostejše je sobivanje s partnerjem, oziroma zakoncem, ki s starostjo upada: po 50. letu starosti živi s partnerjem v istem gospodinjstvu več kot tri četrtine prebivalcev Slovenije, do 75. leta upade ta oblika le za nekaj odstotkov in znaša pri 90. letu starosti še vedno okrog ene tretjine. Čim starejši so ljudje, tem pogostejše živijo skupaj s sinovo ali s hčerino družino; najbolj izrazito se dvigne sobivanje staršev po 85. letu starosti s hčerjo in njeno družino. Samovalec je od 50. do 65. leta starosti vsak deseti prebivalec Slovenije, nato pa njihov delež narašča; med 75. in 80. letom jih skoraj tretjina samuje v gospodinjstvu, petina pa nima v hiši nikogar od svojih; same živijo pogostejše ženske (22,9 %) kot moški (13,2 %). Rentabilne razvojne gerontološke in politične usmeritve iz teh podatkov: 1. usposabljanje zakoncev po 50. letu starosti za kakovostno sožitje in zdravo staranje ter za obvladovanje osnovnih veščin družinske oskrbe; 2. oskrbovalna pomoč in podpora družinam srednje generacije pri oskrbi ostarelih staršev; 3. razviti zadostno javno in neformalno oskrbovalno mrežo ter prostovoljsko socialno mrežo za kakovostno staranje velikega števila samovalcev in tistih, pri katerih družinska socialna mreža v njihovi starosti ni učinkovita niti za oskrbovanje niti za človeško bližino.

Ključne besede: raziskava 50 +, sobivanje, samovanje v starosti, skupno gospodinjstvo

AVTOR: Maja Rant je univerzitetna diplomirana socialna delavka, zaposlena na Inštitutu Antona Trstenjaka kot operativna pomočnica socialnih programov. Med drugim sodeluje pri vodenju domačih in evropskih razvojnih projektov na področju staranja, sožitja generacij ter preventive zasvojenosti in omam med mladimi.

ABSTRACT

Living together and living alone when growing old

The quality of aging also depends on living conditions of the elderly. They share the house or the household with other people, or they live alone - for the latter the new English word was created (singleton), that has been translated into Slovenian language (samovalec).

Insight into the conditions of coexistence and singleton status of the aging population is essential for the planning of care at local and national levels and for the education for qualitative intergenerational relations of the future decades of the aging population.

These questions are regular issues of researches in the field of demography in Slovenia and across the world. In our survey The standpoints, needs and potentials of Slovenian population aged 50+, 2 questions about living conditions were included: With whom do you live in the same house or residential building? and With whom do you live in the same household? The results of our survey match the results of other similar surveys. Most frequently elderly people live with their mates or spouses, however, the frequency decreases with advancing age: after the age of 50 there are three quarters of people who live with their spouses in the same households, by the age of 75 this percentage decreases for few percents. After the age of 90, one third of them still live with the spouses.

With the increasing age, more and more elderly people live with their son's or daughter's family. The most frequent is coexistence of people older than 85 and their daughters or their daughter's family.

Every one in ten Slovenian people aged between 50 and 65 years is singleton. After the age of 65 the frequency of singletons increases. Among people aged 75 – 80 years almost one third lives in one person household and one fifth lives alone, with no relatives in the same house. Among those who live alone there are more women (22, 9 %) than men (13, 2 %).

Profitable developmental gerontologic and political directions from these data are: 1 training of the spouses aged 50 years or more for good mutual relations and healthy aging and to educate them about the basic skills for family care; 2 assistance and support to the families of the middle generation who provide help and care to their fragile elderly parents; 3 develop sufficient public and informal network of carers and a volunteer social network for quality aging of the large number of singletons and those, whose family social network is not effective for providing care and human closeness.

Key words: survey 50+, living together, elderly singletons, joint households

AUTHOR: *Maja Rant is graduated social worker, employed at Anton Trstenjak Institute. She helps on the implementation of various social programs. She also participates in management of the of domestic and European development projects in the field of aging, the intergenerational relations and the prevention of drug addiction among young people.*

1. BIVALNE RAZMERE STAREJŠIH Z VIDIKA SOBIVANJA

Zaradi daljšanja življenja *število* starih ljudi po vsem svetu narašča. V razvitih državah se ta pojav potencira tudi zaradi stopnje rodnosti, ki je pri nas in v večini evropskih držav po letu 1980 padla skoraj na polovico tiste med letoma 1945 in 1980 (Ramovš, 2012).

S starostjo narašča potreba po pomoči pri vsakdanjih opravilih ter po oskrbi in negi v onemoglosti. V starosti ljudje vse težje opravljajo vsakodnevna opravila in zato potrebujejo razne oblike pomoči. Tistim, ki potrebujejo pomoč pri opravljanju instrumentalnih vsakodnevnih opravil (kuhanje in priprava hrane, čiščenje stanovanja, pranje in likanje perila, drobna popravila v hiši, nakupovanje, denarni posli), najpogosteje pomaga partner, sledijo hči, ostale službe in sin. Ta pomoč je torej v večini neformalna znotraj družine. Pri osnovnih vsakodnevnih opravilih (oblačenje, osebna higiena, uporaba stranišča in kopalnice, hranjenje,

vstajanje iz postelje, gibanje po stanovanju) starejšim ljudem najpogosteje pomagajo formalne oskrbovalne službe. Pri opravljanju instrumentalnih vsakodnevnih opravil ljudje prej in pogosteje potrebujejo pomoč kakor pri osnovnih (Rant, 2012). Pri instrumentalnih vsakodnevnih opravilih jim najpogosteje pomaga partner oziroma ostali v družini. Stari, ki živijo sami, zlasti če so bolni, invalidi ali onemogli, imajo manj možnosti, da bodo njihove potrebe zadovoljene in da pridejo do potrebne pomoči. To velja še posebej tam, kjer je mreža ustanov in storitev za pomoč starim ljudem slabša (Ramovš, 2003, str. 227).

Sodoben način delno ločenega in delno povezanega medgeneracijskega sobivanja je opisan v knjigi *Canadian housing observer* (Canada, 2011). V hiši sta gospodinjstvi starejše in mlajše generacije iste družine; številčno večja živi v večjem. Manjše stanovanje je lahko znotraj hiše ali pa povsem samostojna stanovanjska enota, na primer kot turistična, vrtna ali sosednja hiša. Z medgeneracijsko povezanostjo tako starejša kot mlajša generacija izgubi nekaj zasebnosti, pridobi pa precej, saj sta varnost in bližina sorodnikov pomembni prednosti. Majhnimi otroci imajo pogoste stike s svojimi starimi starši. Stari starši se čutijo koristne in svojim vnukom namenijo dodaten čas, kar lahko daje pomembne življenjske izkušnje pri vzgoji. Ko stari starši potrebujejo pomoč, jim jo lahko mlajši nudijo z veliko manj časovnih izgub zaradi poti.

Vso zgodovino je bila družina glavni oskrbovalec starih ljudi. Čeprav v današnjih življenjskih razmerah mlajši generaciji čedalje težje oskrbujeta onemogle stare družinske člane, se večina ljudi stara doma ob bolj ali manj tesnem stiku s svojci, ki jih tudi oskrbujejo, ko je potrebno. Brez oskrbe svojcev bi se tudi v najbolj razvitih in bogatih razmerah takoj sesule javna, zasebna in neformalna mreža oskrbe onemoglih ljudi; vzdržale ne bi finančno, ne z zasebnim ne z javnim denarjem. Tudi bi bilo kadrovsko nemogoče zagotoviti dovolj človeško in strokovno primernih poklicnih oskrbovalcev. Nevzdržno bi bilo zlasti človeško, tako s strani onemoglega človeka, ki potrebuje bližino sočloveka enako kakor njegovo materialno pomoč, pa tudi s strani zdravih ljudi, ki svojo temeljno človeško zmožnost solidarnosti razvijajo in krepijo samo v praksi, ko pomagajo nemočnim. Končno je tudi pri tistih, ki jih oskrbuje javna socialna mreža domov za stare ljudi in oskrbe na domu, kakovost njihovega staranja zelo odvisna od dobrega sodelovanja domačih. Povsem jasno pa je, da danes svojci pri oskrbi starih ljudi nujno potrebujejo javno pomoč mreže oskrbovalnih programov, poklicnih in prostovoljskih oskrbovalcev, predvsem pa usposabljanje za oskrbovanje onemoglega svojca, njegovo razumevanje in komuniciranje z njim ter medsebojno povezovanje družinskih oskrbovalcev za medsebojno oporo in izmenjavo izkušenj. Skrb za kakovostno staranje in oskrbo onemoglih ljudi je danes treba pravično porazdeliti med človekovo lastno odgovornost, med njegove domače, občino oziroma državo in strokovne ustanove (Ramovš, 2012).

Bivalne razmere so eden od odločilnih dejavnikov, ki odločajo o kakovosti staranja. Te seveda obsegajo materialno kakovost bivališča in njegovo prilagojenost za čim bolj samostojno življenje ob starostnem pešanju moči, še bolj v ospredju pa je socialni vidik: s kom živijo starejši ljudje v isti hiši in istem gospodinjstvu, ali živijo sami. Za slednje je nastal po vzoru angleškega in drugih jezikov nov slovenski izraz: samovalec (Korošec, 2012). Vpogled v stanje sobivanja in samovanja starajočega se prebivalstva je nepogrešljiv pri načrtovanju oskrbe in nege na krajevni in nacionalni ravni.

O pomenu in sodobnih razvojnih trendih prostorskega urejanja krajevne skupnosti govori znanstvena monografija *Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi* (Mlinar, 2008). Mlinar med drugim opozarja, da posamezne znanosti in stroke vedo kaj je boljše in bolj smiselno za razvoj prostora v skupnosti, pa ga vseeno pogosto urejajo po zastarelih principih na škodo ljudi, samega prostora in celotne kulture.

Na svetovni ravni zadnja leta Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) usmerja svoje sile v obvladovanje demografske problematike staranja s programom *starosti prijaznih mest in občin* (WHO, 2007; Ramovš, 2013).

Združeni narodi so leta 2005 izdali poročilo *Living Arrangements of Older Persons Around the World*, ki govori o bivalnih razmerah starejših ljudi (United Nations, 2005); o njem sta pri nas obsežno poročali že Hvaličeva (Hvalič, 2006) in Vertotova (Vertot, 2011). V poročilu so primerjali podatke za več kot 130 držav (med njimi je tudi Slovenija). V njem so analizirali povezavo med bivalnimi razmerami ljudi, starimi 60 let in več, ter demografskimi, socialnimi in ekonomskimi razmerami. Osredotočeni so predvsem na so-bivanje starih ljudi z družinskimi člani, na samsko življenje starih ljudi ter na življenje v institucijah za stare ljudi. Povzemamo nekatere ugotovitve.

- Z demografskimi spremembami se spreminja tudi družba in z njo vsakdanje družinsko življenje. Vse pogostejše so tri- ali štirigeneracijske družine, saj stari ljudje živijo dlje, prav tako pa mladi dlje pri starših, ki jim zagotavljajo varnost, ti pa velikokrat oskrbujejo svoje ostarele starše.
- Približno 90 milijonov starih ljudi živi samih, to je ena od sedmih starih oseb. Večina od njih so ženske, ki živijo dlje od moških in jih je zato več ovdovelih.
- V Evropi in ZDA stari ljudje najpogosteje živijo v dvočlanskem gospodinjstvu skupaj s partnerjem, sledijo posamezniki, ki živijo sami. V Južni Ameriki, na Karibih, v Aziji in Afriki pa stari ljudje najpogosteje živijo skupaj z otrokom ali vnukom.
- V deželah z visokim deležem okuženih z virusom HIV se je povečal delež starih ljudi (predvsem žensk), ki živijo s svojimi vnuki po smrti njihovih staršev, to je svojih otrok.
- Gospodinjstva starih žensk se razlikujejo od gospodinjstev starih moških. Moški pogosteje živijo v dvočlanskem gospodinjstvu partnerjev in z otroki, medtem ko v večini držav starejše ženske pogosteje živijo same, s sorodnikom ali pa z osebo, s katero niso sorodstveno povezane.
- V deželah v razvoju so stare osebe, ki živijo same, v finančno bolj neugodnem položaju kot osebe, ki živijo še s kom drugim.
- V revnejših državah so stari ljudje, ki živijo sami, pogosto najrevnejši med revnimi. Z naraščanjem stopnje razvitosti države se položaj starih ljudi, ki živijo sami, izboljšuje, vendar je tudi v državah z razvito ekonomijo med temi osebami veliko revnih; več revnih je žensk.
- V razvitih državah se povečuje število starih ljudi, ki živijo sami.
- V ustanovah (domovih za stare ljudi) živi največ starih oseb v razvitejših, bogatejših državah, največ v državah članicah EU. Med stanovalci ustanov prevladujejo ženske.

V popisu prebivalstva iz leta 2002 (Vertot, 2010, str. 27-35) so tudi podatki o sestavi gospodinjstev. Povzeli bomo tudi nekatere od teh podatkov.

- Med vsemi gospodinjstvi je 31,7 % takih, v katerih je bil vsaj en član gospodinjstva star 65 let in več (v 22,9 % gospodinjstev je bil toliko star en član, v 8,8 % gospodinjstev pa dva ali več).
- Večina oseb, starejših od 65 let, je živel v zasebnih dvo- ali veččlanskih gospodinjstvih. Med moškimi je bilo takih 86,6 %, med ženskami pa 62,4 %. Deleži obojih se s starostjo znižujejo (zaradi umiranja partnerjev in zaradi odhoda v domove za stare ljudi).
- Med starejšimi od 65 let jih je 25,3 % živel samih; moških 11,4 %, žensk pa 33,5 %. V vseh starostnih skupinah je bilo žensk, ki so živele same, vsaj dvakrat več kot moških. V starostnih skupinah po 70. letu je bilo takih žensk nad 33 %, največ v starostni skupini 80-84 let – kar 41,8 %, medtem ko je moških v tej starostni skupini živel samih le 15,3 %.
- V skupinskih gospodinjstvih (domovi za stare ljudi) je živel 3,4 % oseb, starejših od 65 let. Med njimi so prevladovalе ženske, in sicer 4,1 %. Moških je bilo 2,1 %. Delež teh oseb se izraziteje povečuje v starosti nad 75 let. Delež tistih, ki so živeli v skupinskih gospodinjstvih, je največji med starejšimi od 85 let – znašal je 15 % (8,8 % moških in 17,0 % žensk).

2. SOBIVANJE IN SAMOVANJE STAREJŠIH PREBIVALCEV V SLOVENIJI

Na Inštitutu Antona Trstenjaka smo opravili raziskavo *Potrebe, zmožnosti in stališča starejših ljudi v Sloveniji*. Podatki so bili pridobljeni z osebnim anketiranjem na terenu celotne Slovenije. Reprezentativni vzorec je zajel 1800 oseb v RS, ki so bile stare nad 50 let, od teh smo uspešno anketirali 1047 ljudi. Podrobnejša predstavitev raziskave, vzorec, metode, vsebinska področja in potek raziskave je bil opisan v posebnem članku, objavljenem v drugi številki 14 letnika revije *Kakovostna starost* (Ramovš, 2011).

Predstavili bomo odgovore iz naše raziskave na dvoje vprašanj:

1. *S katerimi sorodniki ali drugimi bližnjimi živite v isti hiši ali stanovanjski stavbi?*
2. *S kom živite v istem gospodinjstvu?*

Pri obeh vprašanjih so anketiranci navedli stanje, anketar pa jih je vpisoval s pomočjo šifranta, ki je vseboval naslednje možnosti:

- 1 *sam*
- 2 *s partnerjem, s katerim sva poročena*
- 3 *s partnerjem, s katerim nisva poročena*
- 4 *s sinom, ki je brez družine*
- 5 *s sinom in njegovo družino*
- 6 *s hčerko, ki je brez družine*
- 7 *s hčerko in njeno družino*
- 8 *z materjo*
- 9 *z očetom*
- 10 *z drugimi sorodniki; napiši s kom:*
- 11 *s prijateljem*

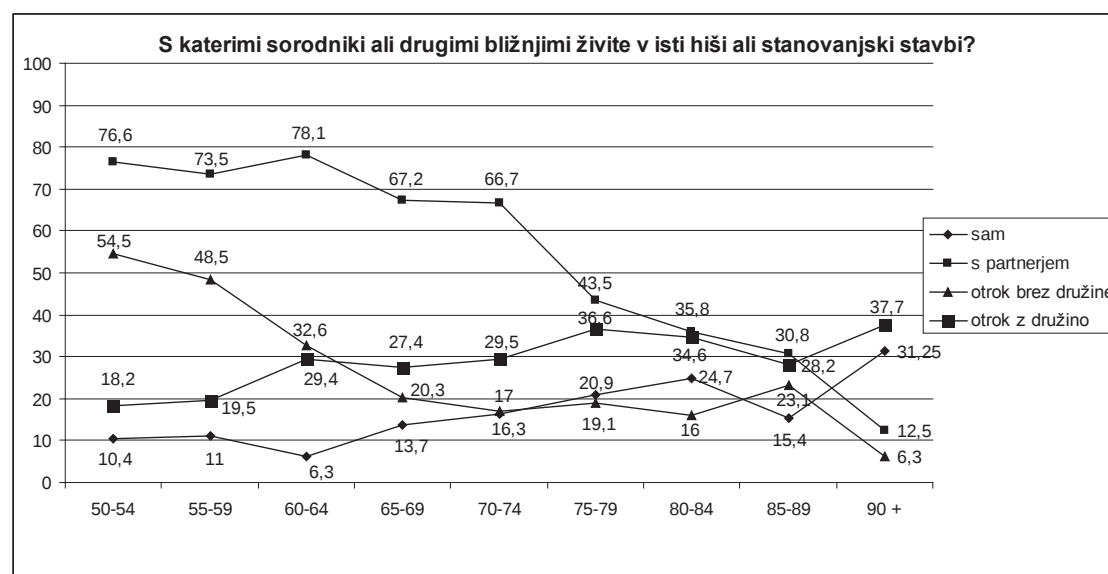
Pri obdelavi podatkov smo anketirance razdelili v starostne skupine po pet let, prav tako smo pogledali razlike med moškimi in ženskami. V Tabeli 1 in Sliki 1 smo prikazali rezultate glede na posamezne odgovore po starostnih kategorijah. Tabela 2 pa kaže na razlike med spoloma. Na Sliki 1 smo zaradi boljše preglednosti prikazali le tiste odgovore, ki se pojavljajo pogostejše, poleg tega smo tudi med temi odgovori nekatere med seboj združili. Na njej nismo prikazali odgovorov pod št. 8 (z materjo), pod št. 9 (z očetom), pod št. 10 (z drugimi sorodniki) ter pod št. 11 (s prijateljem). Odgovor pod št. 1 (sam) smo prikazali samostojno, odgovore pod št. 3 (z nezakonskim partnerjem) smo pridružili odgovorom pod št. 2 (z zakoncem), odgovore pod št. 4 (s sinom, ki je brez družine) smo združili z odgovorom pod št. 6 (s hčerko, ki je brez družine) ter odgovore pod št. 5 (s sinom in njegovo družino) z odgovori pod št. 7 (s hčerko in njeno družino).

Tabela 1: S kom živijo v isti hiši (v odstotkih po starostnih skupinah; številke za kategorije so iste, kot so navedene zgoraj – 1 = sam, 2 = s partnerjem, s katerim sva poročena ...)

Starost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
50-54	10,4	72,7	3,9	26,6	10,4	27,9	7,8	7,8	2,6	9,7
55-59	11	69,5	4	32	9	16,5	10,5	5,5	2	10,5
60-64	6,3	75	3,1	21,3	16,9	11,3	12,5	3,8	0,6	8,8
65-69	13,7	65,4	2	14,4	16,3	5,9	11,1	1,3		4,6
70-74	16,3	65,1	1,6	11,6	20,2	5,4	9,3			7
75-79	20,9	42,6	0,9	13,9	20,9	5,2	15,7			7,8
80-84	24,7	34,6	1,2	12,3	19,8	3,7	14,8	1,2		6,2
85-89	15,4	28,2	2,6	15,4	7,7	7,7	20,5			15,4
90 +	31,3	12,5			18,8	6,3	18,9			12,5

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2010

Slika 1: S kom živijo v isti hiši (v odstotkih po starostnih skupinah)

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2010

Tabela 2: S kom živijo v isti hiši (odstotki po spolu)

S kom živi	Moški	Ženske
Sam	11,3	15,6
S partnerjem, s katerim sva poročena	71,5	54,6
S partnerjem, s katerim nisva poročena	2,3	2,8
S sinom, ki je brez družine	22,2	18,2
S sinom in njegovo družino	13,2	16,4
S hčerko, ki je brez družine	14,1	10,1
S hčerko in njeno družino	9,5	13,3
Z materjo	4,6	2
Z očetom	1,2	0,7
Z drugimi sorodniki	9,3	7,8
S prijatelji	1,2	0,7

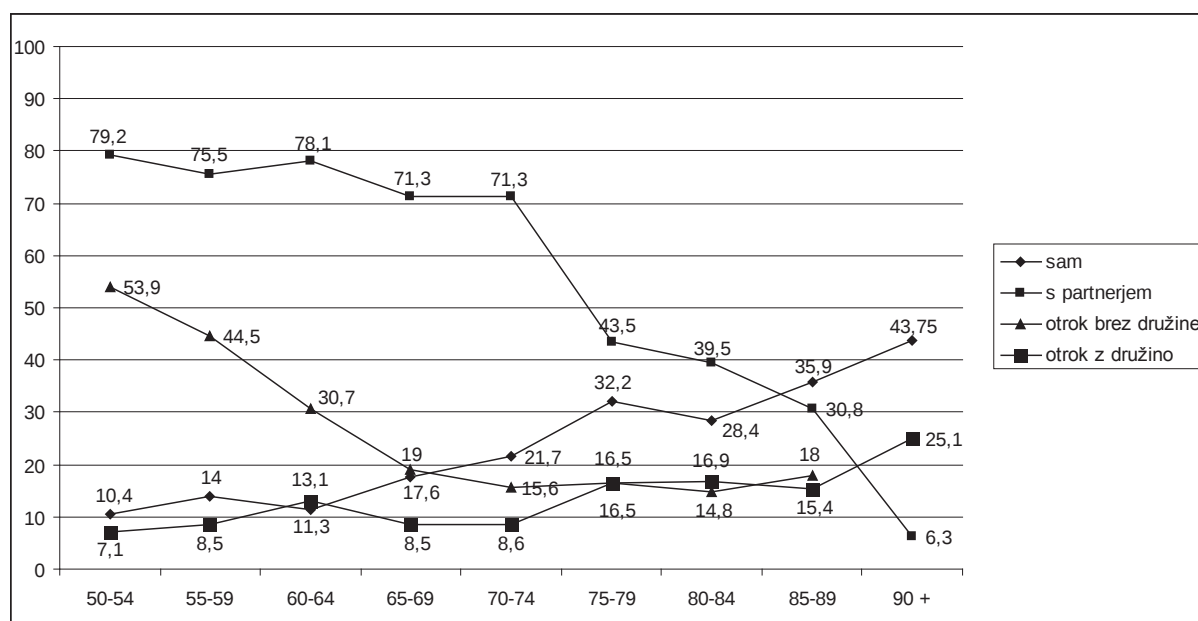
Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2010; N = 1047 (432 moških, 615 žensk)

Kolikšne so razlike med sožitjem v isti hiši in istem gospodinjstvu? V naslednjih dveh tabelah in sliki so prikazani podatki naše raziskave o sožitju slovenskih prebivalcev po 50. leti starosti v istem gospodinjstvu: Tabela 3 in Slika 2 po starostnih skupinah, Tabela 4 pa kaže razlike med spoloma.

Tabela 3: S kom živijo v skupnem gospodinjstvu (v odstotkih po starostnih skupinah; številke za kategorije so iste, kot so navedene zgoraj – 1 = sam, 2 in 3 s partnerjem ...)

Starost	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
50-54	10,4	75,3	3,9	26,0	5,8	27,9	1,3	3,9	1,3	1,3	0,6
55-59	14,0	71,5	4	29,5	4,0	15,0	4,5	2,5	0,5	0,5	
60-64	11,3	75,6	2,5	19,4	7,5	11,3	5,6	1,3	0,6	0,6	0,6
65-69	17,6	69,3	2	13,1	5,9	5,9	2,6				1,3
70-74	21,7	69	2,3	10,9	7,0	4,7	1,6				
75-79	32,2	42,6	0,9	12,2	8,7	4,3	7,8				
80-84	28,4	38,3	1,2	11,1	12,3	3,7	4,9				2,5
85-89	35,9	28,2	2,6	10,3	2,6	7,7	12,8				
90 +	43,75	6,3			6,3		18,8				

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2010

Slika 2: S kom živite v skupnem gospodinjstvu? (v odstotkih po starostnih skupinah)

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2010

Tabela 4: S kom živite v skupnem gospodinjstvu (odstotki po spolu)

S kom živi	Moški	Ženske
Sam	13,2	22,9
S partnerjem, s katerim sva poročena	74,8	55,9
S partnerjem, s katerimi nisva poročena	2,3	2,8
S sinom, ki je brez družine	20,4	16,7
S sinom in njegovo družino	5,6	7,3
S hčerko, ki je brez družine	13,4	9,6
S hčerko in njeno družino	2,5	5,9
Z materjo	3,2	1,1
Z očetom	0,7	0,2
Z drugimi sorodniki	5,1	3,6
S prijatelji	0,9	0,3

Vir: Inštitut Antona Trstenjaka, 2010; N = 1047 (432 moških, 615 žensk)

Z vidika organizacije javne oskrbe onemoglih so nekateri od gornjih podatkov zelo pomembni.

- Pred vsemi drugimi daleč prednjači sobivanje s partnerjem oziroma zakoncem. Od 50. do 65. leta živi s partnerjem v istem gospodinjstvu nad tri četrtine prebivalcev Slovenije, nato do 75. leta le nekaj odstotkov manj in vse tja do 90. leta starosti še vedno okrog ene tretjine. Gospodinjstvo nato seveda večinoma preneha tudi v primerih, ko še živita oba v isti hiši. Pri tem so velike razlike med spoloma: nad 77 % moških in slabih 59 % žensk. Usposabljanje zakoncev po 50. letu starosti za kakovostno sožitje in zdravo staranje ter za obvladovanje osnovnih veščin družinske oskrbe je zelo dobra naložba današnje krajevne in nacionalne skupnosti za kakovost staranja.

- Čim starejši so ljudje, tem pogostejše živijo skupaj s sinovo ali s hčerino družino; najbolj izrazito se dvigne sobivanje staršev po 85. letu starosti s hčerjo in njeno družino. Družine otrok so – podobno kot zakonci – najpogostejši družinski oskrbovalci starih onemoglih ljudi; ko človek v visoki starosti potrebuje veliko oskrbe in nege, so najbolj pogosto oskrbovalke hčere v srednjih letih življenja.
- Moški nekoliko pogostejše živijo s sinom, ki je brez družine, s hčerko, ki je brez družine, z materjo, z očetom, z drugimi sorodniki in s prijatelji, ženske pa nekoliko pogostejše s sinom in njegovo družino ter s hčerko in njeno družino. Globlje raziskovanje tega dejstva bi morda odkrilo nekatere pomembne človekove lastnosti za kakovostno sorodniško sožitje v starosti, in sicer ugodne in oteževalne.
- Z *drugimi sorodniki* sobiva v isti hiši po 50. letu starosti približno vsak deseti prebivalec; kot *druge sorodnike* so naštevali sestre in brate, vnuke, tašče ipd. Z njimi živijo zelo redko v skupnem gospodinjstvu. Kljub temu pa je ta oblika sobivanja v starosti lahko pomembna za občutek varnosti, za manjšo pomoč in za posredovanje stikov starega človeka s sorodniki, ki živijo drugod.
- Samovalec – ki živi sam v gospodinjstvu in nima v isti hiši sorodnikov – je od 50. leta starosti do upokojitve približno vsak deseti prebivalec Slovenije, nato pa njihov delež narašča; med 75. in 80. letom jih skoraj tretjina samuje v gospodinjstvu, petina pa nima v isti hiši nikogar od svojih. Pri samovalcih so opazne razlike med spoloma; same živijo pogostejše ženske (22,9 %) kot moški (13,2 %). Starajoči se samovalci so v primeru onemoglosti najbolj ranljiva skupina, za katero mora biti v skupnosti organizirana javna mreža različnih programov za oskrbo in nego.

3. SKLEPNA SPOZNANJA

Ugotovitve različnih raziskav glede bivalnih razmer starih ljudi kažejo podobne rezultate. Vsem raziskavam je skupno, da stari ljudje v razvitih državah najpogostejše živijo v dvočlanskem gospodinjstvu, vendar so med moškimi in ženskami razlike. Moški pogostejše živijo v dvočlanskem partnerskem gospodinjstvu, medtem ko starejše ženske pogostejše živijo same. S starostjo narašča število starih ljudi, ki živijo sami. Razlog za to verjetno tiči v tem, da ženske umirajo kasneje kot moški in zato starejši moški pogostejše živijo skupaj s partnerico kot pa sami, ženske pa pogostejše ostanejo same. Stare osebe, ki živijo same, so v bolj finančno neugodnem položaju kot osebe, ki živijo še s kom drugim.

Tako za človeka, ki potrebuje pomoč, kot za svojce, ki mu jo nudijo, je boljše, če živijo v istem gospodinjstvu (partnerja) oziroma v isti hiši ali stanovanjski stavbi. Večina starih ljudi želi do smrti živeti v domačem okolju, ki jim je poznano in na katerega so navajeni. Zagotoviti samostojno in varno življenje staremu človeku v domačem okolju je lažje, če skupaj z njim ali vsaj v neposredni bližini živi kdo od svojcev, ki mu je pripravljen nuditi pomoč pri tistih vsakodnevnih opravilih, ki jih sam ne zmore več opravljati. Glede tega je ugodna rešitev, če stari ljudje s svojimi otroki in vnuki živijo v isti hiši ali stanovanjski stavbi. Da zadostijo tudi potrebi po samostojnosti enih in drugih, imajo danes nekateri dve sosednji med sabo povsem ločeni stanovanji in gospodinjstvi, ki pa sta toliko povezani, da si med sabo pomagajo, kolikor je smiselno. Ko so otroci majhni, stara starša pomagata svojim otrokom pri

skrbi za vnuke, kar lahko zelo razbremeni obremenjeno srednjo generacijo, poleg tega imajo otroci redni stik s starimi starši. Čez nekaj let ali desetletij se stanje spremeni in takrat stari starši potrebujejo vedno več pomoči svojih bližnjih in tudi formalnih programov socialnih mrež za oskrbo starih ljudi. V evropskih državah, ki so po razvoju primerljive s Slovenijo, se med vsemi programi za oskrbo v starostni onemoglosti najhitreje razvijajo in širijo različni programi pomoči in nege na domu. Ta način najboljše odgovarja potrebam in željam ljudi, razvijati pa so se začeli potem, ko so države uredile in z zakonom sprejele sodobne nacionalne sisteme za dolgotrajno oskrbo in nego.

Podatki o tem, s kom od svojcev živijo ljudje v isti hiši ali istem gospodinjstvu ter koliko je v prebivalstvu samovalcev, so edina trdna osnova za načrtovanje mreže programov za oskrbo in nego v starostni onemoglosti, kakor tudi za celotno načrtovanje razvoja na področju staranja in sožitja med generacijami v prihodnjih desetletjih zaostrenih izzivov ob staranju prebivalstva. V našo raziskavo smo vključili te sicer dokaj raziskane podatke zlasti zaradi povezovanja s podatki o potrebi starejših po pomoči pri vsakdanjih opravilih (Rant, 2012), o dejanskem prejemanju in nudenju oskrbe v onemoglosti (Lipar in drugi, 2012) in z drugimi podatki o zmožnostih in potrebah starajočih se ljudi, da bi omogočili nadaljnje poglobljene analize za razvoj gerontološke stroke ter javnih in civilnih mrež za oskrbo in krepitev medgeneracijske solidarnosti.

LITERATURA

- Canada Mortgage and Housing Corporation, 2011. Seniors' housing. V: *Canadian housing observer*. Poglavje, 2011, str. 113-126. V: <https://www03.cmhc-schl.gc.ca/catalog/productDetail.cfm?cat=122&tm=22&lang=en&fr=1359448897907> (sprejem 28.1.2013).
- Hvalič Touzery Simona (2006). Bivalne razmere starih ljudi. V: *Kakovostna starost*, letnik 9, št. 1, str. 39-41.
- Korošec Tomo (2012). Gospod Peter, singleton – samovalec. V: *Kakovostna starost*, letnik 15, št. 2, str. 72-74.
- Lipar Tina, Ramovš Jože in Ramovš Marta (2012). Oskrba onemoglih ljudi. V: *Kakovostna starost*, letnik 15, št. 3.
- Mlinar Zdravko (2008). *Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi*. Prva knjiga. Prostorsko-časovna organizacija bivanja. Raziskovanja na Koprskem in v svetu. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ramovš Jože (2003). *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Ramovš Jože (2011). Potrebe, zmožnosti in stališča starejših ljudi v Sloveniji: Predstavitev raziskave prebivalstva Slovenije, starega 50 let in več. V: *Kakovostna starost*, letnik 14, št. 2, str. 3-21.
- Ramovš Jože (2012). *Za kakovostno staranje in lepše sožitje med generacijami*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka (3. dopolnjena izdaja)
- Ramovš Jože (2013). *Starosti prijazna občina. Vademecum*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Rant Maja (2012). Samostojnost in pomoč starim ljudem pri vsakodnevnih opravilih. V: *Kakovostna starost*, letnik 15, št. 3, str. 33.
- United Nations, United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Division. 2005. *Living Arrangements of Older Persons Around the World*. New York. <http://www.un.org/esa/population/publications/livingarrangement/report.htm> (sprejem 17.6.2013)
- Vertot Nelka (2010). *Starejše prebivalstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad RS.
- WHO (2007). *Global Age-friendly Cities: A Guide*. Geneva: World Health Organization.

Kontaktne informacije:

Maja Rant

Inštitut Antona Trstenjaka, Resljeva 11, 1000 Ljubljana
e-naslov: maja.rant@gmail.com